

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

VÉN IRÓK ÉS FIATAL ÓRIÁSOK.

HA TIZ ÉVVEL fiatalabb volnék, e helyen, a hol meg van engedve nékem, hogy «mindenről» irjak, a mi az irodalom és művészet körébe tartozik, vagy abba belevonható, bizonyosan mohó örömmel ragadnám meg az alkalmat, hogy először is minden fiatal író kedvenc témájáról, a „*vén írók*“ typusáról «futtassak elmét», s bemutassam bennük azt a «copfot», mely akkor lesz sajátukká, mikor a fejük már kopaszodni kezd. De ki tehet róla, hogy tiz évvel nem vagyok fiatalabb? Ha tőlem függne, bizonyosan tennék róla. Mert «a 22 évnek myrthus, rózsája drágább, mint a babér, bár fény ömlik rája.» De nem tőlem függ. Innen van, hogy mi is úgy vagyunk a vén írók típusával, mint Tisza Kálmán volt a kiegyezéssel. Azért támadta, hogy utóbb maga védelmezze. Mi is addig harcolunk a vén írókkal, míg mi is megvénülünk, s egyszerre csak azon vesszszük magunkat észre, hogy a mögöttünk álló «fiatal óriások», ép úgy szidnak bennünket, mint mi szidtuk valaha a vén írókat. És mi ezt még rossz néven sem vehetjük a fiatal óriásoktól, mert hisz — *tőlünk tanulták.*

Ugy van. Bármennyire is arra lássanak törekedni a vén írók, hogy utánuk ne legyen többé új irodalom, s a

jövének ne legyen más időtöltése, mint hogy az ő nagyságukat csudálja s az ő érdemeikkel teljék el; bármennyire *tagadják is* (e törekvésből kifolyólag) a «vén írók», hogy az utánuk támadó fiatalság művei helyet foglalhassanak az «irodalomban»; bármennyire csűrjék csavarják is az aesthetikai teoriákat, hogy dicsérni soha egyet se legyenek kénytelenek: — mind hiába! Az emberiség törvényei, melyek nem hagyják kiveszni a borbélyokat, csizmadiákat és a szabókat, gondoskodnak arról is, hogy minden irodalomnak minden időben legyenek «fiatal óriásai», a kik, mint I. Napoleon a legitimitás ellen mondá: «Nálam kezdődik a dynastia», úgy kiáltsák a vén írók fülébe versekben és prózában (de versekben leggyakrabban), hogy: nálunk kezdődik az irodalom!

* * *

És a természetnek ezen örök törvényei okozzák, hogy mint mindenütt, úgy az irodalomban is legnehezebb helyzetük van az ugynevezett „*középfajoknak*“. Vagyis azoknak, a kik sem elég idősök arra, hogy «bevégezett» vén írók, sem elég fiatalok arra, hogy kezdetleges ifju óriások lehessenek. A vén írók szidják őket, mert még fiataloknak tartják; az ifju óriások haragusznak rájuk, mert már nem egészen fiatalok. De mint minden szerencsétlenségnek, úgy ennek is meg van a maga speciális szerencséje. Az t. i., hogy az író, a ki (nem önhibája miatt) eléri ezen kapufélfai situációt, lehet „*nagylelkű*“ mind a vén írók, mind a fiatal óriások irányában.

* * *

Kétségtelen azonban, hogy erre a nagylelkűségre a vén írók sokkal kevésbbé vannak rászorulva, mint a fiatal óriások. Mert a vén írókból már a mennybéli hatalom sem képes mást faragni, mint a milyennekké lettek. Ellenben a fiatal óriásokon sokat segíthet a *szép szó*, bizonyára többet, mint az akadémiai mogyorófa-pálca.

Ha a hasonlatban sántikálni akarnék, azt mondhatnám talán, hogy a mit a se öreg se fiatal író a gyakorlati életben képvisel, azt az állást foglalja el a «Petőfi-társaság» a testületi tevékenység terén. A vidéki lapok poétái és a «Családi kör» lángelméi nem értik, hogy miért alakult hát tulajdonképen a Petőfi-társaság, ha nem azért, hogy őket tagjainak választva ünnepelje? — A vén írók pedig nem látják be a Petőfi-társaság szükségét, mert hisz van már egy szépirodalmi társaság, mely elég érdemet tett, hogy mindenki tisztelettel említse nevét. S a kik a Petőfi-társaság létjogát ily szempontokból bírálva, félreértik, nem látják be, hogy valóban örültség lenne valamely szépirodalmi társaságnak csak azért alakulni, hogy egy és ugyanazon időben egyforma harcot vívjon a vén írókkal és a fiatal óriásokkal; nem látják be, hogy valamely társaság, mely ily örült alapeszmén nyugodnék, nem két évig, hanem két hónapig sem állhatna fenn, mert köznevetség tárgya lenne, — s ha ez igaz, (a mint hogy igaz), akkor kell lenni egy más alapeszmének, mely a Petőfi-társaság létezését nemcsak *lehetővé*, de *szükségessé* is teszi, s hogy ez az alapeszme nem lehet más, mint a *közvetítés*, mely az irodalom terén a személyes érzelmeken nyugvó ellentéteket kiegyenliteni törekedjék.

* * *

Van-e szükség ily kiegyenlítő tényezőre? Van bizony! — Nem azért lettek minden nagy érdemeik mellett is a gúnynak közmondásos tárgyai a párizsi Institute és a milánói akadémia, hogy igaz ne legyen az, hogy az aesthetikai eszmék mellett rendesen uralkodnak a személyes érzelmek is, és annak, ha valamely igaz tehetséget üldöznek, oka nem mindig az üldözők butasága, hanem sokszor a személyes motívumok, melyek vagy testületi vagy magánérdekeknel fogva előtérbe tolattak. És bármennyire komikusak és saty-

rizálhatók is egyrészt a vén írók, másrészt a fiatal óriások tipikus vonásai, mégis azon tényezők, melyek e tipikai vonást állandóvá tették, sokszor voltak tragikus kimenetelű indokai. Sok fiatal tehetség kallódott el a folytonos ingerültségben, mely az igazságtalan elbánás reakciója volt szívében, és sok nagy érdemű vén író kárhoztatta már magát bohóc szerepre, csak hogy megsértett hűségében, az üldözöttek kínjai fölött kéjelegjen!

Ez nemcsak eddig volt így, hanem így lesz ezután is. És már a keresztény vallás is úgy van alkotva, hogy a pokol és a mennyország közt kell léteznie egy purgatoriumnak. És ha ez a systéma még akkor is szükségesnek látszik, ha szellemünk elhagyva porhüvelyét, levetkezi a vérnek terhét és hatalmát: mennyivel szükségesebb itt, a hol a szellem élete a test életével egy és ugyanaz; mennyivel szükségesebb itt, a hol a koplálás ép úgy megölheti a tehetséget mint a jólét; mennyivel szükségesebb itt, a hol a szegény „*halandók*“ abban a végzetes tévedésben élnek, hogy irigyelni szokták egymástól a — *halhatatlanságot*!

Bocsánatot kérek e kitérésért, de talán nem volt hiába való, s a tárgygyal, melyre visszatérünk, lesz talán összeköttetése. Mert valamint a vén írók típusában rendesen nincs sok szeretetreméltó, úgy be kell vallanunk azt is, hogy a fiatal óriások típusa még kevésbé szokott szeretetreméltó lenni. Legkevésbé sem csodálható tehát, ha egymást kölcsönösen ki nem állhatják. Legkevésbé sem lehet csodálkozni, ha a fiatal óriások rendszerint számárfülekkel szeretik rajzolni a vén írókat; a vén írók pedig rendszerint deresre szeretnék huzatni azt a fiatal óriást, a ki borzas hajjal rímeket farag.

Ha azt a kérdést akarnók eldönteni, hogy kik léteztek előbb: vén irók-e vagy fiatal óriások? Nem fordulhatnánk magyarázatért egyenesen a természethez, mely előre láthatólag azt felelné, hogy valamint filius nem lehet ante patrem, ugy a fiatal óriások sem előzhették meg a vén irókat. Pedig ez, ha physikailag hozzáférhetlen is, mégis a valóságban nem teljes bizonyíték. Mert nem lehet tudni, hogy vajjon nem a fiatal óriások első föllépése okozta-e, hogy az idősek észrevették saját vénségüket, s ebből formálták a jogot arra, hogy a fiatal óriások követeléseinek ellent álljanak? Nem lehet tudni, hogy vajjon a vén irók typusa már *annak előtte* kifejlődhetett-e, minekelőtte a fiatal óriások typusa megjelent? És ha mindezt nem lehet tudni, akkor legegyszerűbb elfogadni azt az absurdumnak látszó axiomát, hogy a vén irók és fiatal óriások egyszerre születtek, valamint hogy Ádám és Éva a mint a világra jöttek, rögtön gyermekeket hoztak létre, a mi pedig a természet törvényeinek szempontjából szintén absurdumnak látszik, s mégis ugy volt.

* * *

A fiatal óriások nem árthatnak a vén iróknak, csak boszanthatják őket: ámde a vén irók nemcsak boszanthatják a fiatal óriásokat, hanem árthatnak is nekik. S ez utóbbi körülmény teszi szükségessé, hogy legyen a kettő közt közvetítés, mely ezen kívül arra is jó, hogy azok, kik egykor mint fiatal óriások szerepeltek, ne egyszerre ébredjenek azon megdöbbenő fölfedezésre, hogy: ime vén irókká levének! Mert ha abban, a mi kikerülhetetlen, nincs is vigasztaló, ámde az átmenet előkészítésében mégis van némi vigasztalás. Az a vigasztalás, hogy *még* nem vagyunk ott, a hova el kell jutnunk. A fiatal óriások így dühöngenek: mit ér nekünk a fiatalság, ha nincs elismerés! — A vén irók így sóhajtanak: mit ér nekünk az elismerés, ha nincs fiatalság. S valóban, ha e két pont közt választani

lehet, legédesebb dolog, a közepét választani. A fiatal óriásokra így tekinteni: ime ilyenek valánk! — A vén írókra úgy tekinteni: ime ilyenekké leszünk! — És ebből az álláspontból lehetetlen benső rokonszenvet nem éreznünk mindkettő iránt. És ha ezt érezzük, készen van a közvetítés, sőt kiegyenlítés. Mert csak így adhatjuk meg a fiatal óriások nevében azt a vén íróknak, a mit a fiatal óriások megadni nem akarnak, — és viszont. A vén íróknak a tiszteletet, a fiatal óriásoknak a bátoritást.

* * *

Mert akármilyen különös faj ez, akármilyen emészthetetlen és kiállhatatlan, akármilyen hóbortos és legtöbbször tanulatlan, akármilyen hiu, és néha a hiusághoz mértelen tehetségtelen: mégis megérdemli, mégis meg kell adni neki illő formában a buzditást és a bátoritást. Mert olyan a buzditás, mint a napsugár éltető melege és fénye, mely nélkül a tenyészet nem fejlődhetik ki, nem mehet előre. Igaz, hogy a buzditás és bátorítás elvéből nem lehet, nem szabad kultust csinálni, hanem az még igazabb, hogy abból az elvből sem szabad kiindulni és azt kegyetlen ridegséggel alkalmazni, hogy «sub pondere crescit palma!» hogy az igazi tehetség, akárhogy nyomják, akárhogy üldözik is, végre mégis érvényesül és kiküzdí magát. — Mert a *kórházak statisztikája* sok ellenkező példára vall!

* * *

És most, mielőtt ez odavetett vázlatot bevégezném, még csak annyit akarok megjegyezni, hogy lesz alkalmunk az év folyamában mindazt, a mit a vén írókról és fiatal óriásokról általánosságban mondtunk, az irodalmi és művészeti élet sokszor nyílt, sokszor elrejtett részleteiben bizonyítani be: s addig is szolgáljanak e sorok bevezetés gyanánt. Nem zárván ki azonban ez azt, hogy időnkint megemlékezzünk azon *feltypusok* szerepléséről is, melyek fiatal évekkal gerál-

ják magukat «vén íróknak», vagy kopasz fejjel is hóbortosabbak mint az ugynevezett „*fiatal óriások*“.

Ifj. Ábrányi Kornél.

ENDRŐDI SÁNDOR KÖLTEMÉNYEI.*

Dalköltőknél nem szabad mély eszméket, elévülhetetlen igazságokat, nagy mondásokat, problémák feszegetését keresni, mert ez nem feladata a lyrai poezisnek, s Petőfi mint *dalköltő* mondta, hogy legbölcsebb az, a ki soha se bölcselkedik. Ha a legjobb lyrikusok legszebb dalait vesszük elé, egyikben se találunk oly gondolatot, melyet a legközönségesebb halandó is nem gondolhatott volna ezerszer. Az igazi dal könnyű mint a szellő, rövid mint a sóhaj és szárnyaló, mint a madár. Az eszmék ónsúlya akadályozza repülésében, a gondolatok terhe nem engedi, hogy szárnyait szabadon kifejtse; a reflexió elhalványítja a hangulatot, megzavarja a közvetlenséget, melylyel a dalnak a szívet meg kell kapnia. Ezért a dal hangulata annak tartalma. Ez az érzelem, a hangulat poezise. Leggyorsabban találja meg az utat az emberi szívhez s legnagyobb pillanatnyi hatása van. Csak két kellékkel kell birnia: bevégzett formával és megkapó, tiszta hangulattal. Alcest töprengéseit, Hamlet vivódásait, Faust küzdelmeit ritka ember érzi, még ritkább éli át, míg az édes, röpke dalok hangulata minden bensőbb kedélyben egyaránt visszhangra talál. Nincs abban se nagy gondolat, se mély eszme; ha valaki szép őszi napon elmereng felesége oldalán, hogy «elhull a virág, eliramlik az élet»; hogy ki tudja, tán holnap a sirba száll s kérdi nejétől, hű marad-e hozzá vagy pedig eldobja egykor az «özvegyi fátyolt». Ezt minden boldog férj ezerszer érezheti át, a mint a költő is átérezte, csak hogy ő e hangulatának *formát* is adott. Vagy ki keresne Heine Loreleyában eszmét, gondolatot! A rejtelmes, titkos,

* Két kötet. Kiadta a Petőfi-társaság. Budapest, Aigner Lajos.